

N:o 230.

Af herr **J. G. Hazén**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin.

Sedan brännvinet vid slutet af medeltiden hållit sitt intåg uti vårt land, har det städse bevisat sig såsom en af våra farligaste fiender. Gång efter annan har därför lagstiftningen sökt taga detsamma om hand — stundom med stränghet, stundom med mildhet. I sistnämnda hänseende torde man näppeligen hafva gått längre än vid 1800 års riksdag, då brännvinstillverkningen förklarades fri. Med frigifningen kom det därhän, att en på området sakkunnig däröfver afgifvit följande skildring: »Under dessa förhållanden utvecklade sig brännvinstillverkningen till en i stor skala drifven husslöjd, under benämningen husbehofsbränning. Betydelsen af denna framgår däraf, att i början af 1830-talet, utom några hundra ångbrännerier, mer än 170,000 s. k. husbehofspannor voro i verksamhet. Genom anläggningen af ångbrännerier med förbättrade tillverkningsmetoder inskränktes husbehofspannornas antal; men ännu 1853 voro mer än 30,000 sådana i verksamhet. Samtidigt med denna tillverkning gällde en försäljningslag, som gjorde brännvinsutskänkningen i det närmaste fri. Följden däraf blef ett alltmer tilltagande missbruk af rusdrycker, hvilket understöddes af synnerligen lågt pris på brännvinet vid sidan af stegrad arbetsförtjänst. Det var under intrycket af dessa förhållanden, som vid 1853—1854 års riksdag förslag väcktes till en grundlig omarbetning af brännvinslagstiftningen. Lifliga strider uppstodo, och ur dessa framgingo grunderna för den nu gällande lagen, hvars inflytande helt säkert, både i sedligt och ekonomiskt hänseende, varit synnerligt godt» (kanslirådet A. H. Fock).

Åberopade lag utfärdades den 18 januari 1855. Genom densamma afskaffades bland annat *husbehofsbränningen*, hvarjämte nya stadganden meddelades om försäljning af brännvin — stadganden, hvilka i det väsentligaste ännu kvarstå. Genom förevarande motion riktas uppmärksamheten särskildt på förordningens 26 paragraf, hvilken ursprungligen hade följande lydelse:

»Under sön- eller helgdag må ej brännvin, som är föryttradt genom parti- eller minuthandel, till köpare utmätas eller utlämnas.

På landet vare då all annan utskänkning förbjuden, än på gästgifvaregårdar vid måltider till resande, därest Vår befallningshafvande ej, på grund af särskilda omständigheter, undantag meddelat. I stad äge vederbörande myndighet att bestämma, hvilka timmar om dagen utskänkning må vara tillåten.

Under gudstjänst skall utskänkingsställe alltid vara tillstängdt.»

Efter stora ansträngningar från nykterhetsvännernas sida hafva vi under årens lopp omsider kommit därhän, att berörda paragraf i nu gällande förordning erhållit efterskrifna form:

»§ 26.

1. Minuthandel med brännvin må äga rum endast söcknedagar från klockan 8 förmiddagen till klockan 7 eftermiddagen.

2. Utskänkning af brännvin må under söcknedagar begynna tidigast klockan 9 förmiddagen och i stad eller köping i allmänhet ej fortfara längre än till klockan 10 och å landet till klockan 8 på aftonen.

3. Under sön- och helgdagar vare i allmänhet utskänkning af brännvin tillåten endast vid måltider åt spisande gäster.

4. Där särskilda omständigheter föranleda behof af försäljningstidens inskränkning eller utsträckning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att på framställning af kommunalstyrelse samt efter magistrats eller kommunalnämnds hörande därom förordna.

5. Under gudstjänst skall utskänkingsställe alltid vara tillstängdt.»

Nu möter oss Kungl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till ny förordning angående försäljning af brännvin. Här återfinna vi bemälda paragraf under förslaget 29 paragraf på följande sätt:

»§ 29.

1. Utminuteri af brännvin må äga rum endast söcknedagar från klockan 9 förmiddagen och skall sluta å dagar före sön- eller helgdag senast klockan 5 eftermiddagen samt öfriga dagar senast klockan 7 eftermiddagen.

2. Utskänkning af brännvin må begynna tidigast klockan 9 förmiddagen och i stad eller köping i allmänhet ej fortfara längre än till klockan 10 och å landet till klockan 8 på aftonen.

3. Under sön- och helgdagar vare i allmänhet utskänkning af brännvin tillåten endast vid måltider åt spisande gäster.

4. Där särskilda omständigheter föranleda behof af försäljningstidens inskränkning eller utsträckning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att på framställning af kommunalstyrelse samt efter magistrats eller kommunalnämnds hörande därom förordna.

5. Under gudstjänst skall utskänkingsställe alltid vara tillstängdt.»

Såsom motivering till den kungl. propositionens *lilla förändring* i nämnda hänseende är å sidan 80 i densamma anfördt: »Enligt nuvarande § 26 må minuthandel med brännvin, som får äga rum endast å söcknedagar, begynna tidigast klockan 8 förmiddagen och sluta senast klockan 7 eftermiddagen. I mom. 1 af förevarande § har föreslagits, att utminuteri ej må begynna tidigare än utskänkning eller klockan 9 förmiddagen och å andra dagar före sön- och helgdag sluta senast klockan 5 eftermiddagen. I nu gällande förordning finnes ej stadgadt, när utskänkning må begynna å sön- och helgdagar. Med afseende härå har det i gällande förordning befintliga stadgande om sådan tid i fråga om söcknedagar utsträckts att gälla äfven för sön- och helgdagar.»

Ja, dessa äro några af milstolparna mellan 1855 och innevarande tid, år 1905. För jämförelsens skull må beaktas motsvarande bestämmelse i *norska lagen* den 24 juli 1894 om Brändevins Salg og Udskjænkning:

»§ 18.

Udsalg eller Udskjænkning af Brændevin maa ikke finde Sted før Kl. 8 om Morgenen, heller ikke Dagen før Søn- og Helligdage efter Kl. 1 Eftermiddag, lige saa lidt som paa Søn- og Helligdage, herunder indbefattet Tidsrummet til Kl. 8 næste Dags Morgen. Politimesteren kan ved Leiligheder, naar en større samling af Men-

nesker finder Sted, f. Eks. under Markeder, ved Valg, paa Mønst-
ringer eller lignende, bestemme yderligere Tidsinskærnkninger.»

Till förenämnda ståndpunkt hade man kommit i Norge för öfver 10 år sedan, och detta fastän ju det landet uti många hänseenden anses såsom ett turistland. Hvad i anförda norska lagparagrafen särskildt väcker uppmärksamhet, är dess *bestämde fridlysning — gentemot all utminuterung och utskänkning af brännvin — såväl öfver sön- och helgdagar som ock öfver söckendagstiden efter klockan 1 eftermiddagen före sön- och helgdagar.* Nämnda fridlysning har naturligtvis kommit till stånd såväl af pietet mot helgdagshvilan som ock på grund af den erfarenheten, att vid de tiderna å veckan inställa sig de svåraste frestelserna till rusdrycksmissbruk.

I fråga om försäljning af rusdrycker under *sön- och helgdagar* må det vara sant, att vi i *våra* bestämmelser hafva förbud mot utminuterung af brännvin, såsom ock två moment, som lyda: »Under sön- och helgdagar vare i allmänhet utskänkning af brännvin tillåten endast vid måltider åt spisande gäster» samt: »Under gudstjänst skall utskänkingsställe alltid vara tillstängdt». Men verkligheten påminner oss nog därom, att vi uti förra momentet hafva de två något dunkla, men för tillämpningen så ödesdigra orden: »*i allmänhet*». Genom desamma införas i utskänkingsväsendet faktiskt tvenne områden. Det ena utgöres af de allmänna utskänkingsställena och det andra af de s. k. finare.

De allmänna utskänkingsställena, hvilka mer eller mindre utgöra en fortsättning af de gamla krogarna, börja, åtminstone i städerna, att mera direkt ställas under förvaltning af särskilda bolag, hvilka utan afseende på ekonomisk vinst skola verka i sedligt syfte. Härvid må man ock erkänna, att ansatser gjorts till att efter bolagens uppfattning förebygga omåttlighet, i det man här och där sökt inrätta sina utskänkingsställen till hufvudsakligen matanstalter, där »arbetarebefolkningen åtminstone vandades så mycket som möjligt vid att, i likhet med de i förmögenhet och bildning högre ställda samhällsklasserna, betrakta brännvinet, icke såsom en läskedryck, utan såsom en krydda till maten». I berörda åtgärd kan visserligen måhända ligga något skydd för en del sjunkna, men det innebär onekligen så mycket större fara för en del andra, enär de utvälja utskänkingsställena till sina matställen, där de vänja sig vid att räkna brännvinet såsom en både oskyldig och nödvändig krydda till maten, såsom ock förledas till att hålla det rent af såsom måttlighet att man ej tager mer än en eller två supar till hvarje måltid, hvilket — enligt öfverståthållareämbetets femårsberättelse för Stockholms stad åren 1896—1900 — lär å Stockholms utskänkingsmatställen vara det vanliga måttet i fråga

om dessa måltidssupare. Tänka vi på arbetarebefolkningen i det stora hela uti vårt land, så veta vi, att mängden reder sig under veckans *alla* dagar utan sådana matsupar. Med rätta frågor man sig då, hvarför å de jämförelsevis få platser, där utskänkningsrörelse förefinnes, det nödvändigt skall vara så ställt för den ortens befolkning, att densamma å de allmänna utskänkningsställena må till och med å sön- och helgdagar kunna erhålla brännvin, åtminstone vid »måltider åt spisande gäster». I många hänseenden är folket sådant man fostrar det. Tiden synes vara mogen, att man här tar steget ut, så att under sön- och helgdagar å berörda lokaler *ingen* utskänkning af brännvin må förekomma.

Men nu komma vi till de s. k. *finare utskänkningsställena*, hvilka under särskilda namn såsom restauranter, schweizerier, källare, hotell m. m. framkommit efter särskild tillåtelse och anordning från vederbörande myndigheter. Bestämmelserna för desamma äro naturligtvis olika; men på det hela taget synas de hafva ganska stor frihet utöfver försäljningsförordningens allmänna bestämmelser — både för natt och dag, heligt och söckent. I Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser vidröras de så litet som möjligt. Då därstädes kunnat framställas några försök till förbättringar med afseende på de allmänna utskänkningsställena, så finnas däremot egentligen inga sådana antydningar här med afseende på de förra. De synas stå utanför det reformerande sedlighetssyftet. Frestelser och ekonomisk vinning synas här vara allt. Sistberörda förhållande är i hög grad nedslående. Man må säga hvad man vill, men i själfva verket äro de s. k. finare utskänkningsställena farligare än de allmänna. Det är där en stor del af vår ungdom fördärfvas. Det är där den lättsinniga lifsåskådningen uppammas och näres. Det är därifrån de dåliga exemplen strömma ut såsom en pestsmitta öfver vårt land. Skall det blifva någon förbättring, måste man söka gripa in just där. Nu är det sant, att man för en del orter, på grund af turistväsendet och andra omständigheter, till äfventyrs ej kan för närvarande komma så långt; men såsom ett af de första stegen borde man väl kunna bringa det därhän, att å desamma under sön- eller helgdagar ingen utskänkning af brännvin må förekomma, utom möjligtvis vid måltider åt spisande gäster.

Med afseende på norska lagens fridlysning öfver *senare delen af de söckendagar, som gå före sön- och helgdagar*, är enligt mitt förmenande mycket beaktansvärdt äfven för vårt land. Meningarna kunna till äfventyrs vara delade angående klockslaget, när nämnda fridlysning lämpligen bör taga sin början; förhållandena kunna härvid vara olika för olika orter och för olika delar af året. Viktigast synes dock vara att både för de allmänna och för de finare utskänkningsställena bestämmelserna blifva så-

dana, att de gå i riktning till att skydda veckolönen och familjelifvet samt gentemot frestelserna kraftigt hänvisa från rusdryckerna mot hemmet eller mot ett bildningsarbete och ett umgängeslif, som kan medföra förädling, vederkvickelse och hälsosam hvila. Rusdryckerna och utskänkingsställena få ej utgöra veckans slutmål. Från nämnda synpunkt hemställes, att senare delen af de söckendagar, som gå före sön- och helgdagar, må komma under samma bestämmelser som de sistnämnda.

Då vårt folk fick 1855 års förordning angående tillverkning och försäljning af brännvin, så innebar detta skenbarligen ett stort offer för det fjärde ståndet, hvilket ju vid den tiden räknade husbehofsbränningen såsom sitt enda privilegium. I denna sin uppfattning kämpade det emot, så långt det kunde; men det besegrades af de tre andra stånden. Såsom vi veta, har detta dess nederlag blifvit för landsbygden en källa till rik välsignelse. Såsom till åminnelse af berörda tilldragelse skola vi nu fira dess 50-årsjubileum genom, såsom man får hoppas, antagandet af en ny förordning angående försäljning af brännvin. Utan fråga förväntar härvid en stor del af vårt folk, att det må ske på sådant sätt, att man ej skonar missbruket och missförhållandet, *där det visat sig som mest för-
därbringande.*

Skall någon verkligt reformerande insats komma till stånd, med välgörande verkan åt alla samhällsklasser inom folklifvet, är det naturligt att i samband med sådan förändring måste vissa nuvarande s. k. privilegier vika — privilegier, hvilka rätt uppfattade till äfventyrs äro icke mer värda än den gamla husbehofsbränningen. För dem, som gjort sig beroende af brännvinsdryckerna och af de förvända vanor, hvilka genom desamma framvuxit, skall för visso hvarje inskränkning med afseende på försäljning af brännvinsdrycker kännas såsom ett besvärligt intrång i deras personliga frihet till att mera obehindradt erhålla desamma; men härvid må dock ej förgätas, hvilka obehagligheter, lidanden och kostnader denna deras af många så ofta missbrukade frihet tillskyndar skaror af andra. Beaktas må ock, att man inom Riksdagen på andra områden af nykterhetsfrågan — t. ex. i fråga om särskild nykterhetsundervisning, räddningshem, asylor m. m. för alkoholister — mer och mer börjat öfvergå till närgående kamp emot rusdryckerna i det stora hela, utvisande särskildt med afseende på brännvinet, att det ej längre uppfattas hvarken såsom »läskedryck» eller såsom »krydda till maten», utan enligt vittnesbörd från vetenskap och erfarenhet snarare såsom gift till maten. Det vore väl då också i god samklang härmed, att nu afhandlade paragraf, hvilken utgör själfva nykterhetsparagrafen i försäljningsförordningen, blefve

så affattad, att därvid hälso- och sedlighetssyftet i förökadt mått framskimrade.

Såsom sammanfattning af det anförda framgår att med denna motion åsyftas en förändring i nu afhandlade kungliga förslaget 29 paragraf, och är denna förändring af följande innebörd:

1:o) att nuvarande för *alla* utskänkningsställen gemensamma rättighet till utskänkning af brännvin under sön- och helgdagar vid måltider åt spisande gäster må upphöra och endast undantagsvis, där omständigheterna så kräva, genom särskild tillåtelse varda meddelad särskilda, för ordning och anständighet välkända, försäljningslokaler;

2:o) att den undantagsrättighet till mera obegränsad utskänkning af brännvin å sön- och helgdagar, som en del s. k. finare utskänkningsställen med nuvarande bestämmelser kunnat bereda sig, må helt och hållet försvinna;

3:o) att likartade bestämmelser för respektive utskänkningsställen må göras gällande äfven på söcknedagar före sön- och helgdagar senast efter klockan 5 eftermiddagen.

Då jag nu endast hemställt om en förändring i det kungliga förslaget 29 paragraf, har jag härmed ej velat antyda godkännande åt allt det andra. Ej heller räknar jag den föreslagna förändringen i och för sig vara så stor, som man i den paragrafen skulle önska; men förslaget har framkommit under förmenande, att den förändringen skulle ligga allra närmast till hands, såsom ock att densamma från många synpunkter skulle för folklifvet och dess vanor vara ett välgörande steg framåt i den rätta riktningen. — Under öfverlåtande åt vederbörande utskotts benägna åtgärd att på lämpligaste sätt gifva författningsform åt den grundtanke här ofvan uttalats, får jag alltså vördsamt hemställa,

det Riksdagen behagade för sin del besluta, att § 29 i Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:r 79 angående försäljning af brännvin må erhålla följande lydelse:

§ 29.

1. Utminutering af brännvin må äga rum endast söcknedagar från klockan 9 förmiddagen och skall sluta å dagar före sön- eller helgdag senast klockan 5 eftermiddagen samt öfriga dagar senast klockan 7 eftermiddagen.

2. Utskänkning af brännvin må under söcknedagar begynna tidigast klockan 9 förmiddagen och i stad eller köping i allmänhet ej fortfara längre än till klockan 10 och å landet till klockan 8 på aftonen.

3. Under sön- och helgdagar samt å dagar före sön- och helgdagar senast efter klockan 5 eftermiddagen må utskänkning af brännvin ej äga rum; dock må Kungl. Maj:ts befallningshafvande på framställning af kommunalstyrelse samt efter magistrats eller kommunalnämnds hörande åt särskilda utskänkingsställen för måltider åt spisande gäster medgifva undantag från det sålunda meddelade förbud.

4. Där särskilda omständigheter föranleda behof af försäljningstidens inskränkning eller utsträckning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att på framställning af kommunalstyrelse samt efter magistrats eller kommunalnämnds hörande därom förordna.

5. Under gudstjänst skall utskänkingsställe alltid vara tillstängdt.

Stockholm den 17 mars 1905.

J. G. Hazén.
